

Joku — jokin.

Saadaksemme käsityksen *joku* ja *jokin* -pronominien suhteesta yleiskielessä niiden käyttöä on syytä tarkastaa merkitysryhmittäin. Valitettavaa vain, että Nykysuomen sanakirjan kokoelmissa, joihin tämä esitys pääasiallisesti perustuu, on nimenomaan *joku* -pronominiin useampitavuisista muodoista varsin niukalti poimintoja.

I. yl. epämääräisistä, lähemmin tuntemattomista olioista t. asioista.¹

1. substantiivisesti.

a. henkilöistä. Yks. nom:ssa ja gen:ssä sekä mon. nom:ssa käytetään melkein yksinomaan *joku* -pron:a. Muissa sijoissa *joku* -pron:n 4-tavuiset muodot korvataan us. *jokin* -pron:n vastaavilla 3-tavuisilla muodoilla, ei kuitenkaan hevin, ellei lauseyhteydestä muutoin ilmene, että puhuja tarkoittaa nimenomaan henkilöä.

Joku huutaa. Joku kysyi sinua. Tuntisinpä edes jonkun. Kunpa voisin johonkuhun luottaa! Onko jollakulla t. jollakin vielä asiaa? Yhä uusia tulee, jollakulla (= jollain) on jo hanurikin SILL. Mutta ei: Jokin kysyi sinua. Kunpa voisin johonkin luottaa!

b. eläimistä, esineistä t. asioista. Aina *jokin*, *jonkin*, *jollakin* jne.

Tuolla liikkuu jokin. Jokin on hullusti. Kurkkuun nousi jotakin. Söisin jotakin. Olen lukenut sen jostakin.

Erikseen on mainittava ne tapaukset, jolloin substantiivisesti käytettyyn *joku* ~ *jokin* -proniin liittyy elatiiviattribuutti. Pron. on tällöin adjektiiviluonteinen (joku lapsista = joku lapsi), ja niinpä käytetäänkin *joku* -pron:a elatiiviattribuutin määrittämänä, kuten on laita myös sen adjektiivisesti esiintyessä, yleisesti sekä henkilöistä että muista olioista ja asioista.

Joku meistä, lapsista. Joku (t. jokin) Ahon teoksista. Otan jonkun (t. jonkin) näistä.

Mutta: Epäilen jotakuta t. jotakin teistä.

Huom. myös seur. käyttötapa: . . . niissä (sanoissa) oli jotakin tähtivalojen korkeasta tuikkeesta TALVIO. . . hänen äänessään oli jotakin lapsen oikutelusta KOSKENN.

2. adjektiivisesti. Ero ei ole niin jyrkkä kuin pron:reja substantiivisesti käytettäessä.

a. henkilöistä.

Joku mies, ylioppilas. Se on jonkun kauppiaan talo. Kuulin sen joltakin (t. joltakulta) tytöltä. . . varjokuva jostakusta Anjalan liiton miehestä HAARLA. . . huusi jollekin toiselle samantapaiselle yrittäjälle SILL.

Mutta myös: . . . niinkuin jonkin akan tai hänen lastensa jättämä SILL. Jokin pahansuopa ihminen siis oli päästänyt karjan laitumelle NUOLIV.

b. eläimistä, esineistä t. asioista.

Jokin lintu, hyönteinen. Saada jokin toimi. Onko siitä jotakin t. jotain hyötyä? Jonakin sunnuntaina. Jonain iltana SILL. Jossakin nurkassa. Käväisen jossakin välissä teillä. Jollakin tavalla t. tavoin. Jotkin iloääniset illanistujaiset SILL. Sinulla on aina joitakin t. joitain esteitä.

Mutta myös: Joku kulkukoira. Joku syvälinen ajatus KIANTO. . . joku vene viiletä pitkin rantavesiä kokka pystössä LEINONEN. Taikka olivat johonkuhun muuhun taloon ennen ennättäneet AHO. Matti . . . näki jonkun seisovan jollakulla ovella AHO.

Erikseen mainittakoon tapaukset, joissa on kysymys paljoudesta: Jonkin t. jonkun verran. Jonkin matkaa. Jonkun

¹ Tässä esityksessä on käytetty samoja lyhennyksiä kuin Nykysuomen sanakirjassa, mutta ne eivät kaivanne selitystä.

matkan päästä АНО. Jonkin t. jonkun aikaa. Jonkin t. toku aika sitten.

c. substantiivisesti käytettyyn a:iin (t. a:seen pron:iin) liittyen. Aina *jokin*, *jonkin*, *jollakin* jne. Kysymykseen tulee vars. yks. partit.

Jotakin kaunista, suurta, järkyttävää. Jotakin hyvin läheistä, syvästi inhimillistä.

Muissa sijoissa: ... vastustaja on tarrautunut johonkin epäolennaiseen KAARLO MARJANEN. Ehkäpä hän ei enää pyrkinytkään säveltäjäksi, vaan johonkin muuhun suureen, mihin hänessä oli niin paljon siementä KATAJA. Kuitenkin painoi... mieltä jokin sellainen, että ... olisi kovin noloa SILL.

II. ed. merk.-ryhmään liittyvää erikoistunutta käyttöä.

1. attribuutin tavoin käytetty a:nen pron. vain lieventää t. väljentää pääsanana merk:tä. Us. = jonkinlainen. Eron teko *joku* ja *jokin* -pron:ien välillä vaikeata.

Hän on vain jokin kulkukauppias. ... kostuisipa nyt silmäni, jos olisin jokin hentosydän KIVI. ... tyttö kyseli niinkuin jokin mies ikään SILL. Kuitenkin arveltiin voivan olla ... joksikin eduksi, jos ... E. A. TUNKELO. ... pitkänä, leveänä, uusi öljytakki hartioilla — niinkuin joku kummitus АНО. On kuitenkin joku lohdutus, että ... KATAJA. ... niin on sinustakin joku apul KILPI.

Huom. erityisesti seur. käyttö, joloin *joku* liittyy erisn:een: Siellä on vain joku Jooseppi. Joku Väinö Tanner voisi sanoa, että ... mikä on ominaista jollekulle Minna Canthille RAFAEL KOSKIMIES.

2. s:sesti erikoisista, mainioista, jhk vaikuttavista tms. olioista t. asioista. Melkein poikkeuksetta *jokin*, *jonkin*, *jollakin* jne.

Jotakin t. jotain on tekeillä. Se on jo jotakin. Hänkin on jotain ollakseen, mokoma. Luulin A:ta edes jonkin näköi-

seksi. Yrittää näyttää joltakin. ... jos vain mies on jostakin kotoisin АЛКИО.

Erik., vars. puhek. (*se*) *jokin* (henkilön) viehätysovoimasta. Liisalta puuttuu se jokin.

3. s:sesti ja a:sesti *jos jokin* vaikka mikä, kaikenlainen, kaikki. Ei koskaan *jos joku*.

Kuulin jos jotakin, jos joitakin hävyttömyyksiä. Jos jonkin näköistä, hintaista tavaraa. ... isänmaalliselta, puolue- ja jos joltakin kannalta АНО.

III. numeraalisesti luvultaan epämääräisistä olioista t. asioista. Varhemmin *joku*, *jonkun*, *jollakulla* ~ *jollakin* ilman mitään rajoitusta; nykyisin on eläimistä, esineistä ja asioista puhuttaessa kuitenkin ruvettu tarkoituksellisesti käyttämään *jokin* -pron:a.

joku: Vain joku harva. On niitä joku jo nähty menneen. ... lumen alta pistäkseni joku pitempi kanto KATAJA. ... ehk' omenoitakin ... joku joutuu MANN. ... pillahti siinä joku sana jo ääneenkin SILL. Ymmärsi jonkun sanan englantia. Jonkun kerran. Jonkun tunnin, päivän.

jokin: Otettiin jokin kulaus Lindgrenin punssia TATU VALKONEN.

Monikollisena: Joitakin aikoja sitten. Oli joitakuuta muitakin АНО. ... siinä oli lähellä Kustaa ja joitakuuta muitakin miehiä SILL.

Erik. osoittamassa k.o. lukuarvon likimääräisyyttä (ruots. *en*). Vrt. II. 1. huom.

Jonkun sata kiloa. Jotkut 5—6 vuotta sitten. Jotakin 10—11 milj. paalia.

IV. *joku* — *joku*, *jokin* — *jokin* yksi — toinen, toinen — toinen. Myös mon. merk:ssä. Pron:ien käyttö sama kuin I. merk.-ryhmässä.

Joku luki, joku piirteli. Joku oli mennyt isänsä, joltakulta oli mies kaatunut. Jollakin oli nenä rikki revitty, jollakin olivat huulet turvonneet Kianto.

V. huudahduksissa: *jotakin*, *jotain*.

Jo nyt jotakin! Johan nyt on jotain, kun ei sanaa uskota!

Kuten edellä esitetystä on käynyt ilmi, *joku* -pron:n kaksitavuisia sijamuotoja (*joku, jonkun, jotkut*) käytetään epämääräisistä, lähemmin tuntemattomista olioista t. asioista puhuttaessa sekä adversatiivisissa kaksoislauseissa etup. vain henkilöistä, *jokin* -pron:n kaksitavuisia sijamuotoja (*jokin, jonkin, jotkin*) etup. eläimistä, esineistä ja asioista. Näin on asianlaita jokseenkin poikkeuksettomasti, milloin pron:ejä käytetään substantiivisesti eikä niihin liity merkitystä täsmentävää elatiiviattribuuttia. (esim. »Joku kysyi sinua», mutta ei »Jokin kysyi sinua»; »Jokin on hullusti», mutta ei »Joku on hullusti»). Elatiiviattribuutin määrittämänä ja adjektiivisesti *joku, jokin* -pron:ejä käytettäessä ei näin jyrkkää eroa kuitenkaan yleensä tehdä.

Joku -pron:n 4-tavuiset muodot (*jotakuta, jollakulla* jne.) korvataan epämääräisistä olioista t. asioista puhuttaessa yleensä *jokin* -pron:n vastaavilla 3-tavuisilla muodoilla (*jotakin, jollakin* jne.), ei kuitenkaan substantiivisessa käytössä, mikäli kysymyksessä on henkilö eikä tämä muutoin ilmene lauseyhteydestä.

Erikoisista, mainioista, jhk vaikuttavista tms. olioista t. asioista käytetään kaikissa sijamuodoissa miltei poikkeuksetta substantiivista *jokin* -pron:a. Samoin sanotaan aina *jos jokin*. Sekä *jokin* että *joku* -pron:a käytetään sen sijaan, mikäli pron. adjektiiviattribuutin tavoin vain lieventää t. väljentää pääsanana merkitystä. Tekisi tosin mieli suosittaa tähänkin merkitystehtävään yksinomaan *jokin* -pron:a, kun sen sijaan adjektiivista *joku* -pron:a käytettäisiin henkilöistä niiden ollessa ylipäänsä epämääräisiä. Näinhän on myös interr. *kuka* ja *mikä* -pron:ien laita. Siis: Kuka mies? (Vastaus: Reino Peltola.) Mikä mies? (Vastaus: Toimittaja Peltola. Eräs viraton toimittaja.) Joku mies 'epämääräinen, lähemmin tunte-

maton mies ylipäänsä'. . . .tyttö kyseli niinkuin jokin mies ikään (= mikäkin mies) SILL. Tällaiseen erontekoon eivät käytettävissä olevat ainekset kuitenkaan anna oikeutta.

Paljoudeltaan t. luvultaan epämääräisistä olioista t. asioista käytettynä *joku* on 2-tavuisissa sijamuodoissaan *jokin* -pron:a yleisempi, ja useissa tapauksissa se tuntuu myös tätä huomattavasti luontevammalta. (Esim. Matkaa on joku kilometri. Vaihdoimme jonkun sanan. — Matkaa on jokin kilometri. Vaihdoimme jonkin sanan.) Lieneekin turhaa vaatia, että myös tässä merkitystehtävässä *joku* -pron:a voisi käyttää vain henkilöistä ja että muutoin sen sijaan olisi käytettävä *jokin* -pron:a. Mm. Ahon teosten uusimpiin painoksiin tämän periaatteen mukaan tehdyt korjaukset (*joku* lehmä > *jokin* lehmä) tuntuvat aiheettomilta.

Liian ankarasti tuntuu nykyisin hyljeksittävän myös sellaisia *jokin* -pron:n äänneäillisiä muotoja kuin *jotain, jossain, jollain*, joita esim. Sillanpää tuhaa tiheään viljelee. (Tästä on Virittäjässä huomautettu jo v. 1940 s. 120.) Varsinkin sellaisissa tapauksissa, jolloin pron. on lauseessa jonkin muun *-kin*-liitteisen sanan vierellä, äänneäillinen muoto kuulostaa analogista *k:*llistä muotoa luontevammalta. Esim. Jotain muuta-kin. Ainakin jossain päin. Jotain hyvin-kin tavallista SILL. — se näky on sekini jollain tavoin naurettava SILL.

Jouko Vesikansa.

S K S:n kielivaliokunnan työstö jaosto keskusteli 20. 2. 46 tohtori Eeva Lindénin esittämästä *joku* ja *jokin* -sanojen käyttöä koskevasta kysymyksestä ja maisteri Jouko Vesikansan tri Lindénin esityksen täydennykseksi laatimasta alustuksesta, jotka kumpikin on edellä julkaistu. Myönnet-

tiin, että osaksi on ajattelemattomasti, kaavamaisesti pyritty yhdenmukaistamaan käytäntöä siten, että *joku* olisi aina henkilö ja *jokin* eläin, eloton olio t. asia. Kansankielessä tätä eroa on jonkin verran, mutta ei suinkaan johdonmukaisesti. *Joku* -sanana nelitavuiset taivutusmuodot lisäksi ovat niin hankalia, että sekin vaikuttanee *jokin* -sanana käyttämiseen *joku* -sanana asemesta.

Keskustelussa oltiin sitä mieltä, että näiden sanojen käytössä päästäisiin ainakin tähänastista tyydyttävämpään jakoon siten, että

1) yksinään substantiivisesti esiin-

tyessään *joku* tarkoittaisi aina henkilöä (esim.: ulkona liikkuu joku);

2) samoin *jokin* aina oliota tai asiaa (komerossa rapisee jokin);

3) adjektiivisessa käytössä ei vaadittaisi jyrkkää erontekoa, vaan yleensä sallittaisiin molempien sanojen käyttöä sekaisin — kuitenkin siten rajoittaen, että

4) numeraalisessa merkityksessä (= 'muutama, harva' jne.) käytettäisiin sanaa *joku*, epäselvissä tapauksissa sen sijasta *jokunen* (ilmausta *jonkin verran* ei käsitetä numeraaliseksi, vaan epä-määräiseksi, ja siksi siinä mieluummin *jokin*).